

РСФСР-нин Компартиясынын Тыва рескомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Хүннүң айтыры

СЭКП ТК-ның Секретариатының хуралы

М. С. ГОРБАЧЕВ
Дж. БУШ-БИЛЕ
ЧУГААЛАШКАН

РСФСР-нин Президент соңгулдалары

АЖЫТ ЭКОНОМИКАГА УДУР

Май 27-де орай кежээ
ССРЭ Президентизм М. С.
Горбачев АКШ-тың прези-
дентизм Дж. Буш-биле теле-
фон дамчыштыр чугаалаш-
кан.

Боттут болгаш чөптүг
байдалга эркен бөсөдүр чөп-
сөктүг күштерин кызырары-
нык, ий чурттуң аразына
экономика харылаалары
калбартырың болгаш дээ-
ди деңгелег ужуражылганын
дугайнда айтырларын чу-
гаалашкан.

Чорудуп турар ажиллар-
нык чогумчалык бооп тура-
рын база ол ажилды чедиш-
кенин доозарына бузуп
турарын ий чурттуң уду-
турчулары наерткен.

(СЭТА).

Дүвүренчиг

медээ

ХОМУДАЛ

ЧӨПТҮГ БЕ?

Май 27-де Кызыл хоо-
райнык автобус доктар
черлеринге кичи бакы ки-
зирт турган. Хамык укур
автобустарын келирин
пассажирлерин үр мааза-
нында. Чангыс-ла марш-
рутка ыныг болган бе
дээрге, өскө маршруттарга
база-ла ыныг болган.
Чамдык кижилер ажил-
дан, чамдыктар дүшкөп
чеминде олаалаан. Ын-
чагыш пассажирлерин
хомудалы улут болган.

Хоорайнык чонун бол-
гаш оон-моон келген аял-
чыларын мынчаар дүвүр-
дип турар айтырларын
ужурун тып, пассажирлер-
ге чүвенин шыны чедирер
дээш харылашпаан-на че-
риис чок болган. «Восток»
доктамында диспетчер-
же 2.66.44 дугаарлыг те-
лефонче долгаарымыска.
«Силерге нүү херигил? Си-
лерин айтырларга хары-
мылап турар чамым чо-
гул» дээш, телефон даа-
зын, октаптар болду.
2.62.56 дугаарлыг телефон
тып алгаш, ынаар долга-
рымыска база-ла хазынга
капалы. «Долгаарымыс
каттыжышкында олуруп
турар. Ынаар долганар.
Оон билип алынар. Биске
чүү хамаан» дээш телефон
даназына база октапкан.

Кайнаар-даа долган ча-
дап каан, огулут харым
тып кааган, хоорайнык
пассажир транспортуң
коммерция-ажылал алба-
нынын телефонун тып ал-
дымыс. Олар биске харын
мындыг харыны берген:

— Бистин албанмыс
Кызылдын пассажир АТБ-
ни-биле керелгил ажилдан
турар. Ол керелгил ажилдан
АТБ биске хуңуң-не 37
автобус бээр укурлут. Хе-
рек кырында 21-23 автобус
берип каар-дыр. Ол чедиш-
ке. Май 27-нин хүнүзле
14 автобус чедир берби
барды. Автобустарымыс
септелгедер турар, чолаачы-
ларымыс айда кылар ажил-
дын кылып кааган. Ажил
шагын арттыр ажилдан
чүрү кааган. Ажилдан
бээр ажаабыс чок деп
чылааган кагар боор-дур.
Мааза чикер кылдыр чам-
дык маршруттарга май 27-
де каш автобус ажилдан
турупкан айтып каан. Эн
хөй пассажирлер артык
турар 15 дугаар маршрут-
ту ап керээ. Бо маршрут-
ка 5 автобус ажилдан
турган, а май 27-де хөкө-
кырында чангыс-ла автобус
ажылдан хүзүн. Эске
маршруттарга ажилдан
автобустарын база-ла пас-
сажир АТБ-ни чедир бер-
бээр.

Бо үстүнге каш чикет-
кен алгаш көөргө, пасса-
жирлерин хомудалы чөп-
түг бооп турар-дыр. Улус
депутаттарынын Кызыл
хоорай Совети бо айты-
рынын чүгө кулаанын даш-
ты-биле эрттирер, би-
зөө-чөппө олурары?

Малай-оол ОЮН.
«Шынык» корр.

РСФСР-нин улус депутаттарынын дөрткү Съездинге
РСФСР-нин Президентизм дугайында Хоойлуңу хүлээп
алган. Россия Федерацияның Президентизмниң соңгула-
ларынын талазы-биле Төп сонгулда комиссиянын даргазы
В. И. Казаков Съезде диннады кылгаш. «РСФСР-нин
Президентизмниң соңгулаларынын дугайында» РСФСР-нин
Хоойлуңунун 8 чүүлүгө дүүштүр Россия Федерациянын
Президентизмге кандидат кылдыр В. В. Бакатин, Б. Н. Ель-
цин, В. В. Жириновский, А. М. Макашов, Н. И. Рыжков,
А. М. Тулеев бүртүктенин чугаалаан. Ол диннадыны
Съезд хүлээп алган. Бо хүнүнде РСФСР-нин Президенти-
зинге кандидаттар сонгукчулар-биле ужуражылгаларын
эрттирер турарлар.

Бистин республиканын ажилчыларын, тараачыларын, ин-
телигентизм РСФСР-ниң Президентизмниң сонгурунун ай-
тырым эне-хандыр бооп көөр, конугу харымсалгалыг
айтырм деп билип, санап турар. Чүгө дээрсе Россия Феде-
рациянын кижилеринин салым-чогу, амдыралы, респу-
бликанын моон сонгар сайзыралы, чаартылгалары кандыг
политиктиг баштыгынын Президентиге сонугу алгырында
улуу-биле хамааржыр болгай. Ындыг болганда сонгукчу бу-
руш шылаганы конугу бодамчалыг кылмыс амгы үезде эн
чугула болуп турар.

Москва, Ленинградтын күш-ажылчы коллективтери
РСФСР-ниң Президентизмге кандидаттарын депшидил тура,
оон бирээзинге СЭКП-ниң болгаш Совет күрүнениң көскү
ажылдакчы Николай Иванович Рыжковту адаан. Бо кан-
дидатты Россия Федерациянын 600 ажык күш-ажылчы
коллективтери бир өп-сеткидиг чүгүлдүзүп деткээр. Тыва
АССР-ниң ажылчы чоннарын дымка хөй хуралдарына
болгаш чымыштарына улуг күрүне ажилдакчымыс, белик
мергездилдик экономист, кижилерин негелдеринге, херге-
лдеринге сагыш чоангыр Н. И. Рыжковту РСФСР-нин
Президентизмниң кандидатына депшиктен болгаш деткээр.
Президентиге бүгү талазы-биле төлөпкит кандидатты Кызыл

хоорайнык, бүгү районнарнын сонгукчуларынын хөй нуруу-
зу чүгүлдүзүп деткип турар. РСФСР-ниң Президентизмниң
албан-дужалыгына Н. И. Рыжковту кандидатуразын деткип
турар дугайында 27 муң ажык хамаатыларынын холунун
үжүүн РСФСР-нин Төп сонгулда комиссиясы хүлээп алган.

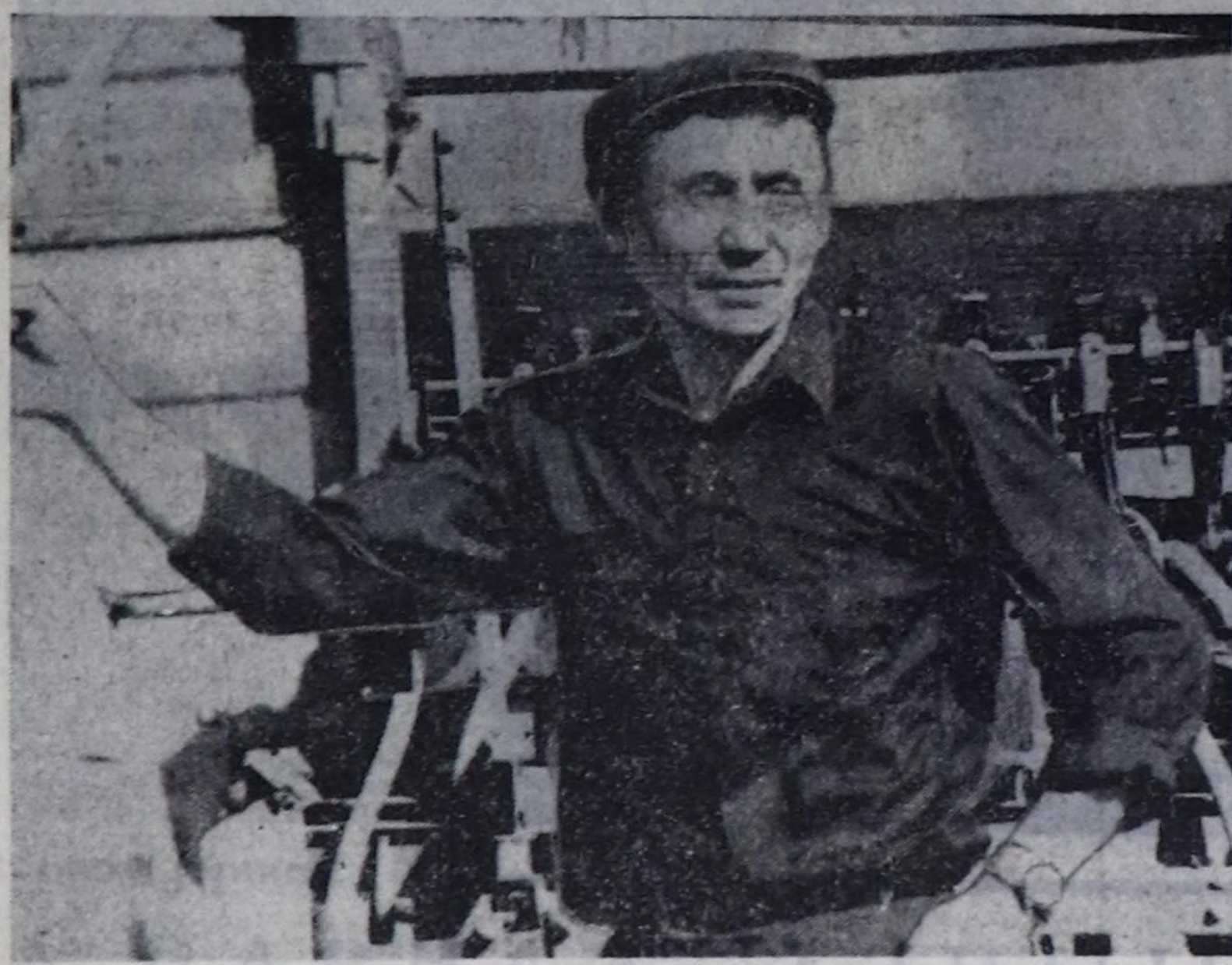
Кызыл хоорайда партиянын, күш-ажылдык, дайыннын
хоочунарынын РСФСР-ниң Президентизмниң кандидатына
Н. И. Рыжковту деткир талазы-биле хуралды эрттиргеш,
амаа наймысалады бүгү сонгукчуларынга кыйгырыгы хү-
лээп алган. Ында айтканы болза: РСФСР-ниң Президенти-
зинин албан-дужалын тургусканы күөсөдикти эрге-чагырга-
ны быжылаарына чугула болгаш харымсалгалыг базым
болуп турар. Кандид Президентини сонугу алырмыстан
Россиянын улустарын салым-чогу хамааржыр.

Кандидаттарын допчу намдарларын, программалыг ме-
делдерлерин бистер, хуралды кижилерин эне-хандыр
гейлиг, ханы өөренип көргөш, РСФСР-ниң Президентизмниң
кандидаты Николай Иванович Рыжковту бир үн-биле
деткир деп улуг харымсалгалыг шийтирин хүлээп алдымыс.

Сонгула мурунун ажалыга идепкейлиг кижиринче,
Россия Федерациянын Президентизмге төлөпкит кандидат
Николай Иванович Рыжков дээш бадылашканын бээрине
хамаатыларын кыйгырып тур бис деп, кыйгырыгын төнү-
зүндө айткан.

РСФСР-ниң Компартиясынын Кызыл хооркомунун элек-
лиг бюрозунга Россия Федерациянын Президентизмниң
сонгулаларына хамаарышкан айтырымны чугаалашкан.
Дайыннын болгаш күш-ажылдык хоочунарынын респу-
блика, хоорай чөвүлелдеринин, деискар партия эге органи-
зацияларынын Н. И. Рыжковту кандидатуразын дээш прола-
нда ажилын чонун чурттап турар чериин айтып-биле
чорудар дээш эгелешкенин бюро деткээр. Оа ышкаш Пре-
зидент сонгулаларын үезинде партия организацияларын
нын чорудар организастыг база пропаганда ажилын
кол угламышканын тодаралып алган.

Часкы хүн чылды чөмгерер

ЧУРУКТА: Улут-Хем ра-
йонда «УТКА 25 чылы» сов-
хозтун чолаачыны Иван Дор-
жу бо чылдык часкы хову
ажылдарына идепкейлиг
киржип, тарылта шөлдери-
ни тарыларын чаштырып
турар. Ыргалында тары-
лажыларынга тары култу-
раларын болгаш мал чөм-
чөргөш үрелин чаш-
тырып тарылыг үлүн
киргеш, мактады ап кел-
ген.

Ары-Узүндө Улут-Тейни
делеменинге эрте чажар
культураарын чаштырып
турган механизаторлар Ми-
хал Доржу, Сарыбай Кан-
олга болгаш оон өскө-даа
шалымчы ишчилерге дууза-
лып келген үезинде чурукту
тырттырган. Шалымчы чо-
лаачы бригадаларга өскө-даа
херектиг чүүлдерин саада
чокка чедирер берип турар.
Часкы хову ажилдарына ду-
залашкан оон күш-ажылчы
үлүүн эш-өөрү үнелээр.

Охемчик ОНДАРНЫН фо-
тозу.

КЫСКА ХУУСААДА, ШЫНАРЛЫГ

Интервью

Барым-Хемчик районда бо хүнүнде часкы хову
ажылдары кидин түдүк чоруп турар. Тараа болгаш
мал чөм култураларын тарып талазы-биле план-хү-
лээлелери улут «Барлык» совхозта бо ажил каа-
чоруп турарын сонугар, бистин штаттан дашкаар
корреспондентис Хоог-оол Монгуш совхозтук кол
агроному М. А. Сарыларга ужуражып, интервью алган.

— Монгуш-оол Алдын-оол-
ович, чугаагымыс сугаттан
эселетпээ, чүгө дээрсе си-
леринг совхозта суг аттыг
шөлдүг хөмчөөш хөй болгай,
бо талазы-биле ажил-иш кан-
чаар чоруп турары?

— Ийе, сугаттыг шөл бис-
те бар, оон хөй сугенин ке-
лип, мал чөм болгаш тараа
култураларын ажаап ап ту-
рар бис. Нинтиз-биле сугат-
тыг шөл бисте 3229 гектар.
Ам ол шөлдөрдөн 750 ажыг
гектарын сугаткан. Бо чазын
соок болган-биле Барлык
сугу орайлат баткан, ычканаш
сугаттыг темпиз омурну чо-
руп турган. Бир эвес мурунку
чылдар дег, суг эрте элек
келген болза, бис ам ыныг
шөлдүг 60-70 хууун сугаткан
апар турган бис. Соолүг хүн-
дер дег суг элек келген, ын-
чанаш сугаттыгларын ажил-
иш дүн-хүн чок хайныш-
кынын чоруп турар. Сугатта
ам 8 эвөөдө 50 ажыг сугат-
чы ажиллап турар, оларын
саны ам-лаа немежер.

— Сугатчылар дүн, хүн чок
хонуга ажилдан, чурттаар
ууга болгай, оларны аш-чөм,
оран-сава, келер даяктар, де-
риг-херекселдер-биле хандыр-
гамы каанмы?

— Сугатчыларын ажил-
дан, чурттаарына бүгү-
ле таарымчалыг байдалды шы-
даар шаамыс-биле тургузуп бе-
рип турар бис. Олар колдуун-
да бичин бажындарда, а чам-

дарлар, Амгы хүнүнде ийи
эвөө 740 га черде сула, ар-
бай, кызыл-тас културалары-
нын чаштырып, тараан. Хөр-
өңүнүг өл-шымын ажиллап,
тайга эзэ черлерге болгаш
Шыраа-Булак аксында шөл-
дөргө А. Кара-Сал 600 ажык
га сулан тарып алган, а
Х. Күжүгет 450 га сугаттыг
шөлдүг 100 ажык газында
арбай, кызыл-тас тараан.

Тараа чаштырылган чок-
ку хүнүнде доозар соруга
салган, күженишкенин
ажылдап турарлар.
— Чудуктук мал чөм өс-
түрер талазы-биле, Михаил
Накыл-оолдун арендагы
эвөөзү ам ажилын база
шудаткан. Олар сенаж шө-
лүн бүрүн сугаткан, ам 350
гектар кукуруза шөлдүн
сугаткан эгелээр. Бо эвөөдөн
алганда чангыс чылдыг бол-
гаш хөй чылдыг суген шөлдө-
ринде сугатчылар ажилын
шадга-ла эгелээр. Кол кичи-
гейин база хөй чылдыг суген
шөлдүн салым турар бис.

— Монгуш-оол Алдын-оол-
ович, ам бо шадга бистин
ким-даа азыраас дээрби бил-
дингир болгай. Ычканаш
боттарымыс боттарымыс
чөмгериниң бүгү-ле аргал-
ын дилээр апар бис. Совхоз-
та картофель, нога өстүр
талазы-биле бо чылдык чамдыг
хөмчөлөр ап турары?

— Картофель өстүрерин-
би.

СЭКП ТК-ның Чыгыш секретарынын оралакчысы В. А.
Ивашков даргалааны-биле СЭКП ТК-ның Секретариаты-
нын электелиг хуралы болуп эрткен.

Ак сеткилдиг совет кижиг
бүрүзүм амгы үезде эне-
дүвүрүдү турар айтырмын —
экономика адырларында улам
нептерешкенин, кем-херек
үүлгедешкенин дуга-
йында айтырмын чугаалажып
көргөн. Кем-бурулут бөлүк-
терин туткан дугайында эвээр
эвес материалдарын солунар
биз, телевизия делемде-
лел, чажырган азы хажырган
үнелит хөй чүүлдерин болгаш
акша-хөргөштерин көргүзүп
турар. Экономикамиз дээрбес
корук болуп, мафия не-
птерээр, а кем-бурулут ол
үүлгедешкенин болдуру-
м болгаш сый шавар тала-
зы-биле шийтирлел хөмчө-
лөр алдырмай турар деп бо-
дал чонун шийинде тургу-
стун турар.

Херек кырында чогум чүү
болуп турары? Экономика
адырында кем-херек үүлгед-
ешкенин улам дем-
селди күштелдеринге ула-
ган хөмчөлдөргө дээш
кандыг болуп турары? Бо
талазы-биле СЭКП Президенти-
нин Чарлыг ботталыш-
тар херексе болукун элээр
тургун партия комитеттери,
коммунист удурукчулар то-
даргалаан бе?

Бо болгаш өскө-даа ол хө-
вирлиг айтырлар дугайында
сеткил дүвүрүшкенин чугаа-
СЭКП ТК-ның Секретариаты-
нын хуралына болган. Чү-
гө талазы-биле барымдалаш,
ССРЭ-нин Дээди Советинин
чамдык комитеттеринин бол-
гаш комиссияларын комму-
нист даргалары, хоойлу-
дун камгалаар организа-
цияларын Секретари-
аттын хуралыга чалаан.

Экономика адырында кем-
херек үүлгедешкенин
ССРЭ-нин Күрүнениң айыл
чок чорук комитетинин дар-
газы В. А. Крючковтун,
ССРЭ-ниң иштики херектер
министри Б. К. Пуго-
нун, ССРЭ-ниң Чыгыш прокуро-
ру Н. С. Трубинин кылган дын-
надыларында боттуу-биле то-
даргай анализдеп айткан.
Экономика кем-херек үүлгед-
ешкенин улам дем-
селди организа-
циялар чоруту-
луп турар ажил-
ды бот-шүгүмчүлөкчү эс-
те-дегелээр. Чонун амы-
дыралыг чугула херексел-
дерин дорт хандырып-биле хол-
баныг ажил-агыннын чо-
гуна ыныг адырларын
хоойлу-дун үрээшкенин
улам-на хаара түдүп бар чы-
лар угламышканын хурага
айткан. Ол чорук хамыктын
мурунгу чонун хергелер ба-
раанын каалааларын, ла-
жыларын болгаш сайгарып
саларын боттандырып турар
бурунгалары болгаш органи-
зацияларга хамааржыр.
Ажил-агын харылааларын
улам-на үрелгени, хергелер
рыногуун сандарашканын,
ук рыноктун экономикамыс
аргалар-биле башкарып та-
арыштырар дээр чөмчө-
лөй организа-
цияларын орал-
дышкыны, садынын
үрүмкөстү сазар четкиниге
бараанын чорудуп бээр
база чедирерин үзүп турары,
чөмчө-лөй чорукту өжөгөр-
түргүзүп келгени кем-херек
үүлгедешкенин иди-
лелгени болган. Чуртта чы-
жен сандарашканын өскө-
дөн, массалыг кыжыны-
кынын характерлиг болу-
бергени бадылаан статисти-
каарына хурага тодаргай
даан, кооператив, күрүне
болган каттышкан бурун-
галарын дашкы экономика-
мыс ажил-чоруктагынын
системизация хоойлу-
дун үрээшкенин дык өскөн.

СЭКП ТК-ның секретары
Е. С. Строев өөрүчүгү эс-
оо санарын анализдеп көргүс-
түпшөп, хоойлу-дун камга-
лаар организа-
цияларын өзгөртүп
шүгүмчө-лөй кылган — хоойлу-
дун үрээшкенин мынчаар
өзүп турал, кем-херек үүлгед-
ешкенин кылган азы
анаш иди берген кижилерге
кемчөөн чүгө оонайыл тур-
ары? Улус эс-хөмчөлдиг
кем-херек үүлгедешкенин
дээш хоойлу-дун оонар
кемчөөн чамчактагы ам
айылдыг кем-херек үүлгед-
ешкенинге хамаарыш-
тыр ажиллап турар апар-
тар. Чикээ, эркен чылын-
дыг мурунун каржызы-
уурун 60 муң ажыг кижиниң
иштинде чүгө 7 кижин хос-
талганын калыттырып ший-
тирген, Чикээ садылаш-

тивтерин санын оонаштыр
алдыр, оларын саны чүгө
алды хуу

Бо айтырмын чугаалажып
көргүзүп киришкен СЭКП
ТК-нын секретары П. К.
Лунинский, Б. В. Ги-
ласов, В. А. Купцов
болгаш оон-даа өскө-
номкага кем-херек үүлгедер
чоруктар-биле деиседег че-
редде партия организацияла-
рынын чогур кичээлгй сал-
бай, амаа кыршпестей бер-
генин демделээр. Эконо-
миктиг кем-херек үүлгедеш-
кенин уламдыг турарын
чылдагаларын деис-
сөз аайы-биле бүгү талазын
анализдеп көөр, херектин тур-
густуну келген байдалына
партия-политиктиг үнелел-
ди бээр болгаш экономикага
кем-херек үүлгедер чоруктар-
биле деиседег тодаргай хөм-
чөлдөр албай турар совет-
эрге-чагырманын болгаш эр-
гелеп башкарылганын чөмчө-
лөргө организа-
цияларын, оларын уду-
турчуларынын ажил-чору-
дугаагына боттарынын ха-
маарлыгын тодаргай илерет-
кеш, ол дугайын каалак хөй-
нигиде диннады чедирер хө-
рөк. Бо ажилга бүгү деисе-
дерин коммунист депутат-
тарын, ажилын контроль бо-
лаш ажалыг чонун өскө-даа
бот-башкарылганы катты-
жышкыны иди-
кештирер турар чугула. Ак
сеткилдиг күш-ажылды, ола-
ажык тыгжыларын-даа
күш-ажылдын шынычын ба-
дылаарына, халыдалыг
негелде-хергелер өзүлгедеш-
кенин эс кижилерин, ха-
рылаан оон эркен, кем-херек
үүлгедешкенин болгаш
хөргөш чырынга ажилла-
болгаш хамаарышты
хөй-нигиде санал-оона
тургузарына иди-
кештирер саа-
дар чедирер-биле күш-ажыл-
чы коллективтерге, бүгү чурт-
тамы чон ортузунга тайла-
быр ажилын күштелдери
база чугула.

СЭКП ТК-ның секретары
А. С. Дзасохов СЭКП ТК-
ның ССРЭ-нин Айыл чок че-
рук чөвүлел-биле, күрүне эр-
гелеп башкарылганын өскө-
даа организа-
циялар-биле улам ха-
лыг ажиллашканын
эрге-хоойлу организа-
цияларын шүгүмчө-
лөй чорударын эрге-
хоойлу, кичээлгй ула-
дык, ССРЭ-нин Айыл чок
чорук чөвүлел болгаш Ми-
нистрлер кабинети чугаала-
жып турар айтыр талазы-
биле СЭКП ТК-ның Секретариатынын бо-
лалы-биле та-
ныштырып ол саналда.
СЭКП-ниң Төп Контроль Ко-
миссиясы чогур ажилды ка-
бартыр, ажил-агын эс
чоруктар-биле база хажы-
ламышканын-биле эрте-
берген коммунисттерге хама-
арыштыр элеш чок чорукту
илерлер ужурап деп, ол чу-
гаалаан.

Эрге-хоойлу ажиллашканын
практикаын экономикада
тургустунун байдалга дүү-
штү таарыштыр тургузары-
га улаган хоойлу-дун
актыларын дарый хүлээп алы-
р, оон эрге-хоойлу чугула апар-
ган деп, үнелелде чүгө чу-
гаалаан В. А. Ивашко дем-
делээр.

Чингиз секретарынын органи-
зациялар ала-чуртчуларын
сортан, чонун кагылашканын
байыл ап турар фактыларын
партия комитетин бурзуу ка-
ба-биле ажил-чорук бот-
тарынын кылганын. Мааза
ажылдын контрольдун, улус-
дружбышкынын, массалыг
информациянын чөмчө-
лөй киржилгенин чугула. Пар-
тия эге организациялар ку-
рүне аппаратынын ажил-
экономика-биле тутул харыла-
жылганын таарыштыр үнелел-
ди бээр ужурап.

Чугаалажып көрүшкү-
нүн түнелелде доктаады
хүлээп алган, ында экономика
адырында кем-херек үүлгед-
ешкенин кызырарыне ула-
ган партияни түрүштү илер-
ткен.

СЭКП ТК-ның Секретариаты
дешкенин совет ала-
чөмчө-лөй партия органи-
зациялар-биле ажилдан чам-
дык айтырларын база чу-
гаалажып көргөн.

РСФСР-ниң Компартиясынын
ТК-зынын — партияны А-
трахаш обкомунун бирги се-
кретарына Г. А. Горбачев,
Воронеж обкомунун бирги се-
кретарына И. М. Шибанов,
Украинага Компартиянын
ТК-зынын — партияны За-
порожье обкомунун бирги се-
кретарына В. И. Малевин
байдалар дугайында сана-
дарын хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның парлагга то-
ву.

[illegible]

